



## Сесија 2: Род и климатски промени

М.р. Славјанка Пејчиновска Андонова, инженерство за животна средина  
Датум 12.08.2020



## Што се климатски промени?

Кои гасови спаѓаат во стакленички гасови?





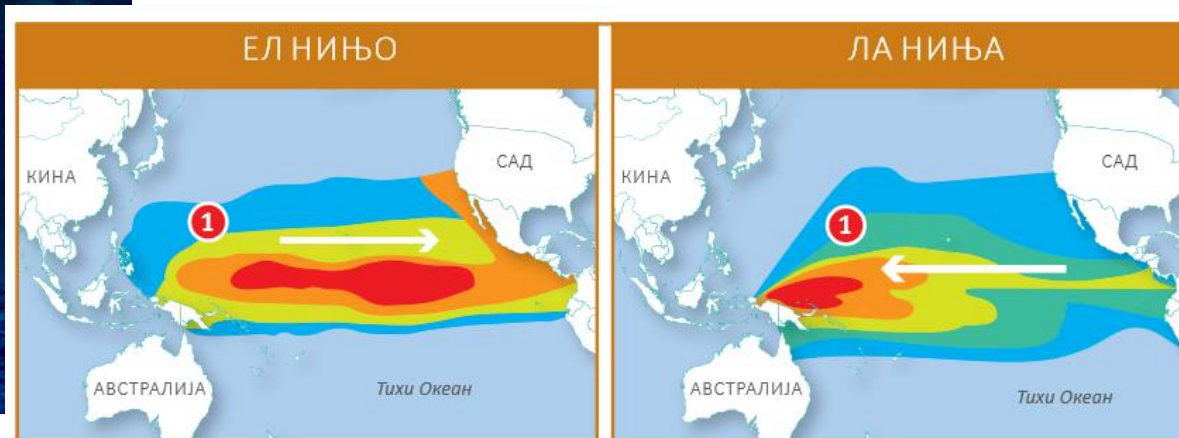


# Причината за појава на климатските промени Човекот со своите делувања ИЛИ само природна појава?





## Кои природни фактори влијаат врз климата?







## Кои активности на луѓето предизвикуваат климатски промени?

*Може да размислите за примери за Ваш „допринос“ кон климатските промени*



# Кои се влијанијата од климатските промени?

Размислите за себе, Вашето семејство, но и пошироко за заедницата

*Дали влијанијата делуваат еднакво врз  
децата и возрасните?*

*сиромашните и побогатите?  
на тие што живеат во руралните и/или урбаните  
средини?*

*врз мажите и жените?*





Кои мерки треба да се спроведат со цел да се намалат влијанијата?

**Мерки за ублажување и намалување на влијанијата и/или  
за прилагодување кон влијанијата од климатските промени?**

*Може ли да дефинирате мерки  
(за ублажување или  
адаптација) за влијанијата кои  
ги продискутиравме пред  
малку?*

*При формулирање на овие мерки,  
дали може/треба да се вклучи  
родовата еднаквост?*



“климатски промени се промени кои се предизвикани директно или индиректно од човечка активност и влијаат на составот на атмосферата и придонесува за природните климатски промени”.

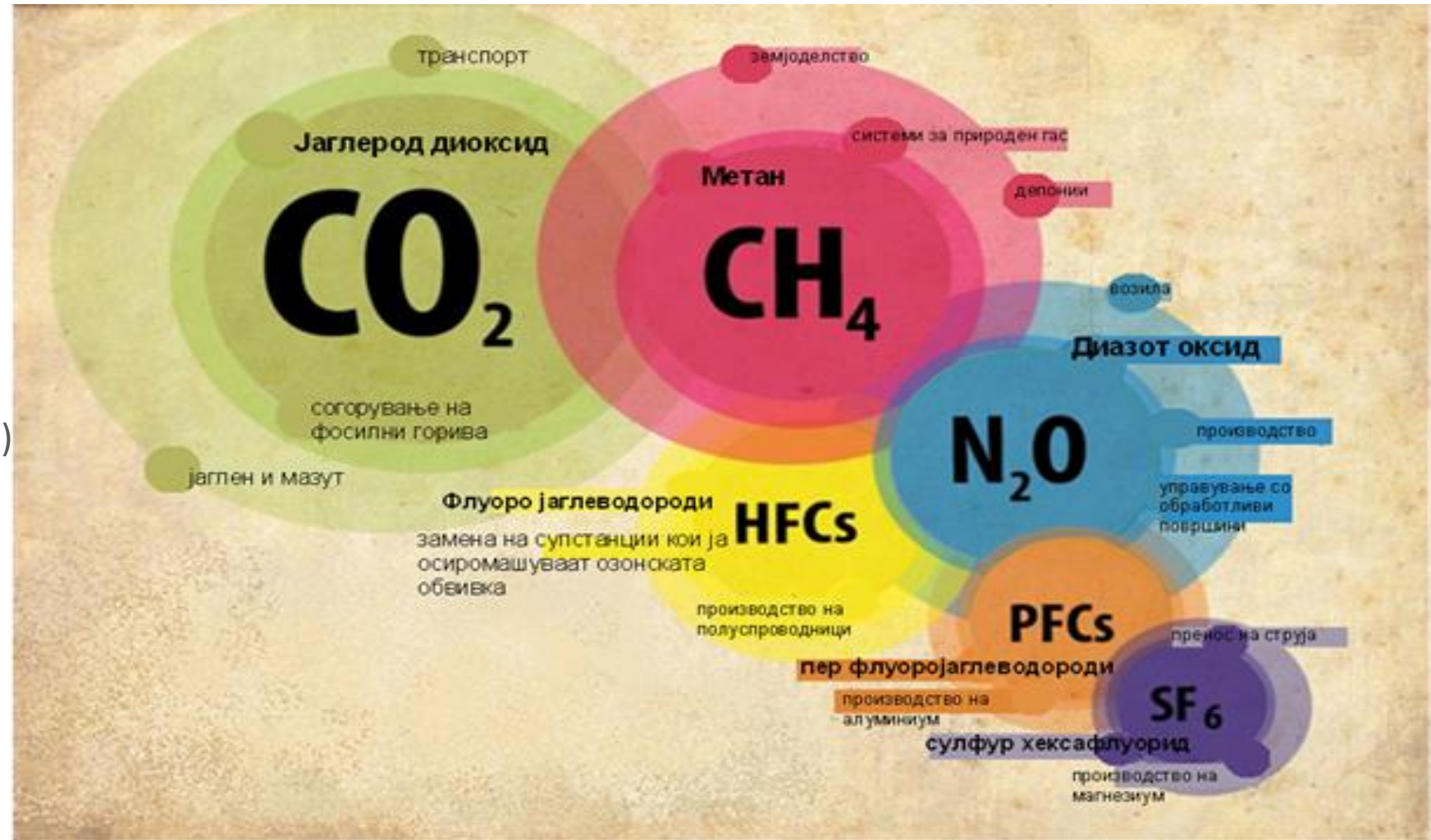
UNFCCC дефиниција на климатските промени

Промените може да бидат различни во зависност од природата, варијабилноста, јачината, брзината на случување, чувствителноста на областа, локацијата и сл.  
но сите имаат една **заедничка константа** -  
сиромашните, маргинализираните и ранливите луѓе се најпогодени групи во општеството од страна на сите варијации на климатските промени!  
**жените и мажите различно ги погодуваат последиците од климатските промени**

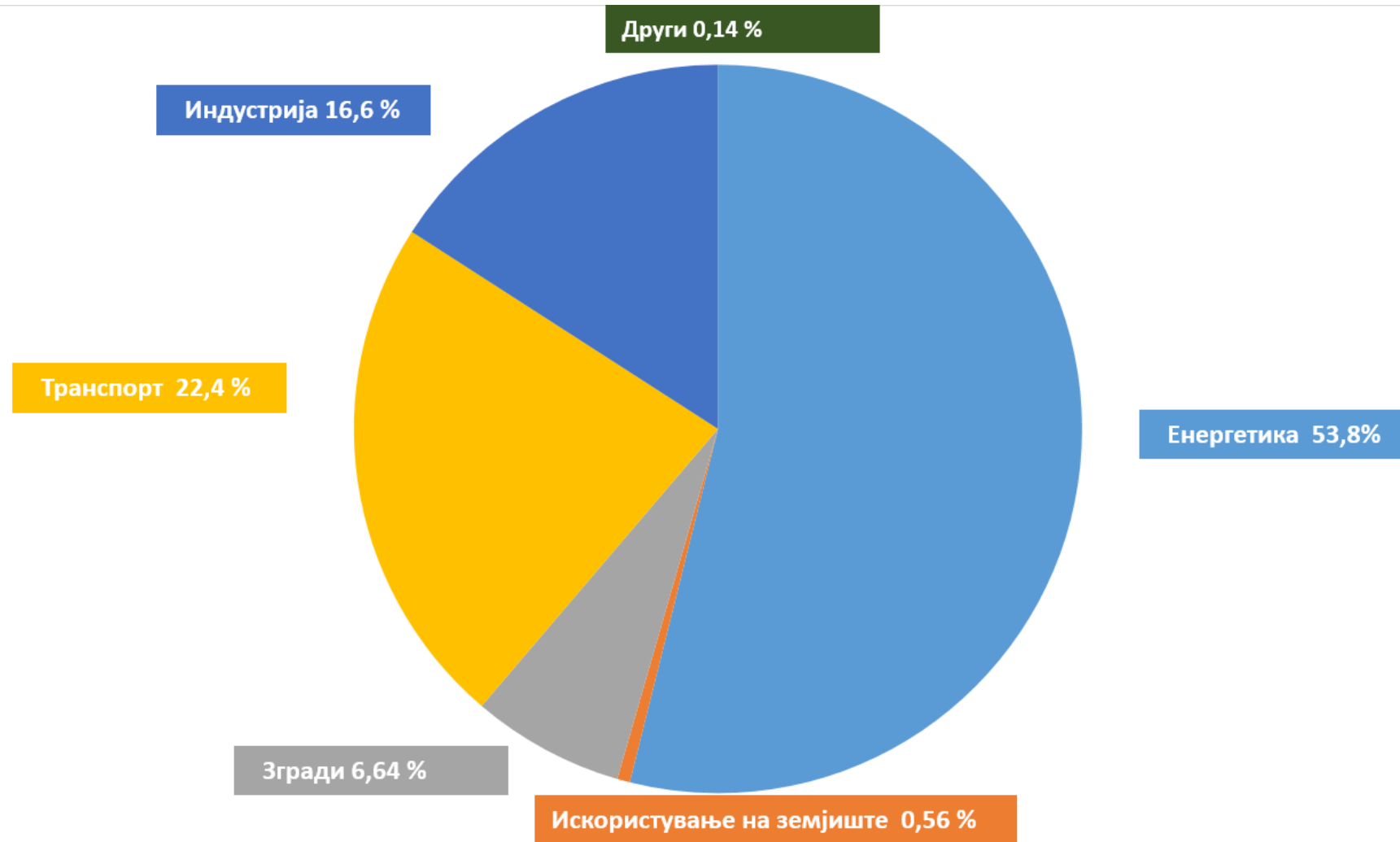


Шесте стакленички гасови кои се предмет на анализи во рамките на Кјото Протоколот и кои придонесуваат за климатските промени на светско ниво се:

- јаглерод диоксид ( $\text{CO}_2$ )
- метан ( $\text{CH}_4$ )
- диазот оксид ( $\text{N}_2\text{O}$ )
- флуоројаглеводороди (HFCs)
- пер флуоројаглеводороди (PFCs)
- сулфур хексафлуорид ( $\text{SF}_6$ )



## Удел на емисии од стакленички гасови според главните изворите во РСМ за 2017





Најновото истражување на Human Rights Council (2019 Climate change and poverty) укажува дека состојбата со негативните влијанија на климатските промени е алармантна!

- поради зголемувањето на температурите, последните пет години се најтоплите во историјата на модерните мерења;
- емисијата на јаглерод диоксидот се зголемува и се предвидува дека светската потрошувачка на енергија ќе порасне за 28 % помеѓу 2015 и 2040 година што ќе доведе до т.н. “поплави од илјадници години” и разорни урагани;
- од друга страна милиони луѓе во светот се соочуваат со неисхранетост заради суши што води кон приморан избор: миграција или прегладнетост.

## Директните последици од климатските промени се:

- поплави,
- суши,
- ерозија на земјиштето
- ладни и топлински бранови,
- непредвидливи временски услови
- обилни дождови, снежни бури.



## На краток или долг рок овие последици предизвикуваат:

- неизвесноста на изворот на приход / средства за живеење,
- човечки и материјални загуби,
- ограничувања на природните ресурси,
- недостаток на вода и енергија,
- оштетување на инфраструктурата (мали хидроцентрали, домови, патишта)
- промена во биолошката разновидност,
- последици по здравјето на луѓето,
- миграција,
- губење на обработливо земјиште,
- губење на културно и природно наследство.





## ПОЈАВА НА ТОПЛОТНИ БРАНОВИ ВО ГРАД СКОПЈЕ

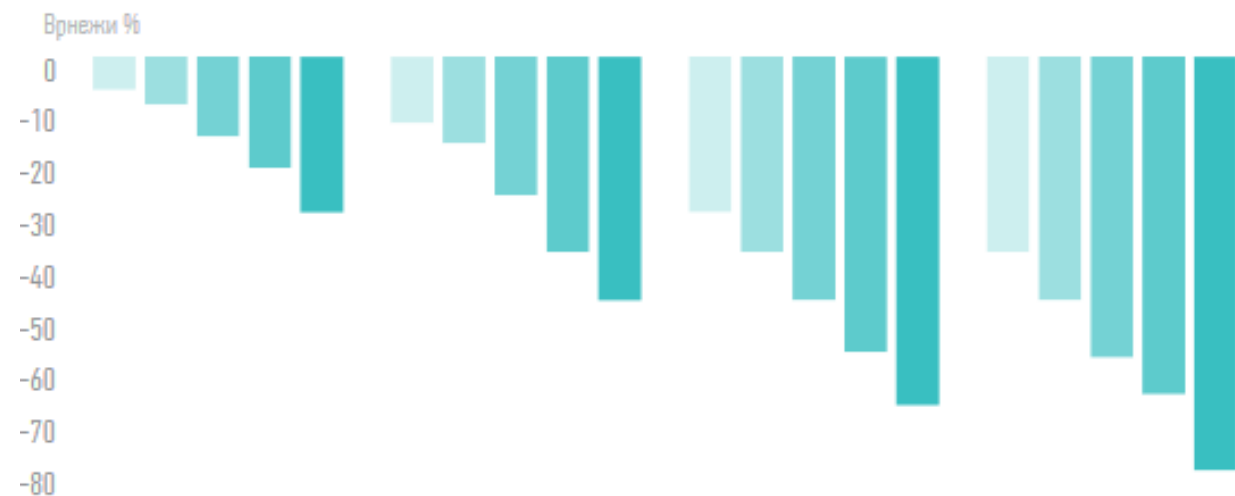
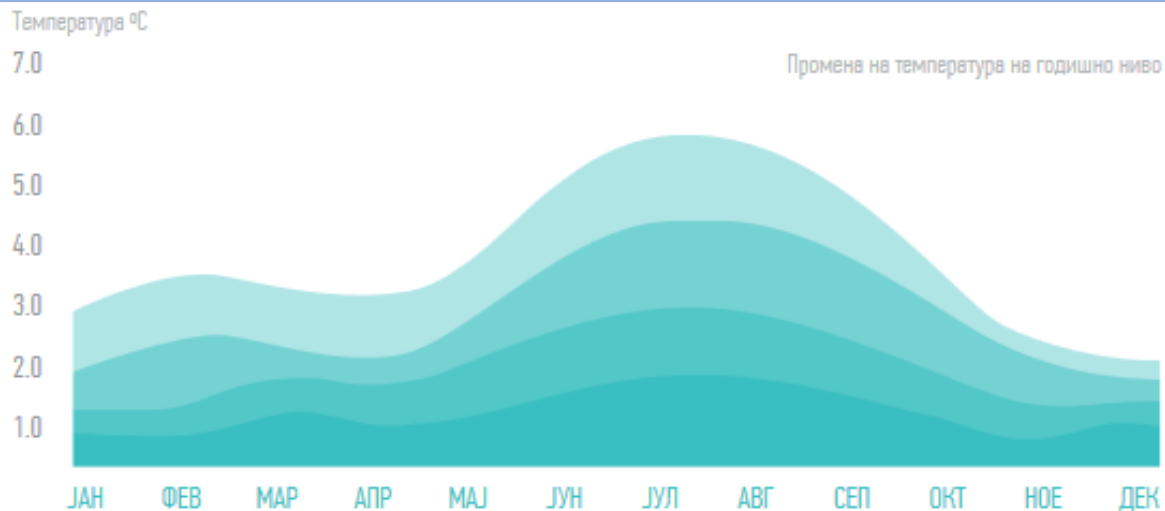
- Во Скопје најчесто се појавуваат кратки тоplotни бранови - со должина на траење од 6 дена.
- 25 случаи на тоplotен бран од 6 дена, во последните десетина години. Во 2012 имало најмногу тоplotни бранови.
- Топлотни бранови во поголем процент се забележани во студениот период од годината (ноември - април) отколку во топлиот период од годината (мај - октомври).
- Најмногу тоplotни бранови се забележани во март (до 22 случаи за Скопје), а најмалку во април.
- Најкарактеристични тоplotни бранови: мај 2003, јули 2007, јули и октомври 2012.
- Најдолготраен тоplotен бран 29.4 - 15.5.2003 година.
- Анализите направени од Светската здравствена организација покажуваат дека во споредба со периодот 1986 - 2005, траењето на тоplotните бранови ќе се зголеми до 18 годишно во периодот 2026 - 2045, па до 60 годишно за периодот 2081 - 2100.

## ПОЈАВА НА ЛАДНИ БРАНОВИ ВО ГРАД СКОПЈЕ

- За разлика од топлите бранови, во Скопје се забележуваат сè помалку ладни бранови. Така, на пример, вкупниот број на забележани случаи на ладни бранови за целиот период 1961 - 2012 година изнесува 27, додека вкупниот број на забележани случаи на тоplotни бранови за истиот период изнесува 87 случаи.
- Најчесто се забележуваат во месеците јануари и февруари.
- Како карактеристични години со најголем годишен број (4 случаи) на појава на ладни бранови се издвојуваат 1991 и 1967 година.
- Најдолготраен ладен бран со максимална должина од 22 дена во Скопје е во периодот од 17.12.2001 до 7.01.2002 година.

*Извор: Стратегија за климатски промени-отпорно Скопје*

Графиците произлегуваат од подготвените сценарија за промените на температурата и врнежите во земјата под влијание на климатските промени во рамките на Третиот национален план за климатски промени (2013).



2025  
+1.2°C

2050  
+2.0°C

2075  
+3.1°C

2100  
+3.9°C

2025  
-4%

2050  
-10%

2075  
-15%

2100  
-19%

Извор: Стратегија за климатски промени-отпорно Скопје

## Климатските промени и дел од можните последици по жителите на Град Скопје :

1

**ОПАСНОСТА ОД ПОПЛАВИ.** ГРАДОТ СКОПЈЕ ГО ИМА РЕГУЛИРАНО КОРИТОТО НА СВОЈОТ ГЛАВЕН ВОДОТЕК – РЕКАТА ВАРДАР ПО ПОПЛАВАТА ВО 1962 ГОДИНА И КАТАСТРОФАЛНИОТ ЗЕМЈОТРЕС ВО 1963 ГОДИНА. СЕПАКНИЗВОДНО ОД ГРАДОТ, ПО НАПУШТАЊЕ НА УРБАНОТО ПОДРАЧЈЕ, ЕВИДЕНТИРАНО Е ПОПУШТАЊЕ НА РЕГУЛАЦИЈАТА ВО ДВЕ ТОЧКИ, ЗА ЧИЈА САНАЦИЈА СЕ РАБОТИ. **СО ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА ИНТЕНЗИТЕТОТ НА ВРНЕЖИТЕ, ЌЕ СЕ СОЗДАВА ДОПОЛНИТЕЛЕН РИЗИК ОД ПОПЛАВИ;**

2

**ЗАСИЛЕНИОТ РИЗИК ОД ПОПЛАВУВАЊЕ** НА ОБЈЕКТИТЕ ВО БЛИЗИНА НА РЕКАТА ВАРДАР ОД ЗГОЛЕМЕНО НИВО НА ПОДЗЕМНИТЕ ВОДИ, НО И ПОШИРОКО, ПОРАДИ ВИСОКИТЕ ПОДЗЕМНИ ВОДИ ВО СКОПСКАТА КОТЛИНА

3

**НЕЦЕЛОСНА ОДВОЕНОСТ НА ФЕКАЛНАТА И НА АТМОСФЕРСКАТА КАНАЛИЗАЦИЈА** Е ПРОБЛЕМ НА КОЈ ГРАДОТ СКОПЈЕ ТРЕБА ДА ОБРАТИ ВНИМАНИЕ;

4

**ПОЈАВАТА НА ЕРОЗИЈА, СЛЕГНУВАЊЕ НА ТЕРЕНОТ И СВЛЕЧИШТА,** ШТО ВЕЌЕ Е ЕВИДЕНТИРАНО НА ПАДИНИТЕ НА ПЛАНИНАТА ВОДНО И НА СКОПСКА ЦРНА ГОРА;

5

**ПОЈАВАТА НА ТОПЛОТНИ БРАНОВИ И ТАКАНАРЕЧЕНИ УРБАНИ ТОПЛИ ОСТРОВИ** ВО ГРАДОТ;

6

**МОЖНОСТА ЗА ПОЈАВА НА СИЛНИ ВЕТРОВИ, КОИ НЕГАТИВНО ВЛИЈААТ ВРЗ ЗЕЛЕНИЛОТО И ИЗГРАДЕНИТЕ ОБЈЕКТИ;**

7

**ИЗЛОЖЕНОСТА НА СИЛНОТО СОНЧЕВО ЗРАЧЕЊЕ НА ОБЈЕКТИТЕ СО ЗАПАДНА И ЈУГОЗАПАДНА ОРИЕНТАЦИЈА;**

8

**ГОЛЕМАТА ИЗЛОЖЕНОСТ НА СОНЦЕ НА БУЛЕВАРИТЕ И НА ПЕШАЧКИТЕ ПОВРШИНИ ВО ЦЕНТРАЛНОТО ГРАДСКО ПОДРАЧЈЕ КОИ НЕМААТ ВИСОКО ЗЕЛЕНИЛО, КАКО И НА СТАНБЕНИТЕ ДЕЛОВИ ШТО НЕМААТ БЛОКОВСКО ЗЕЛЕНИЛО И СЛ.**

*Извор: Стратегија за климатски промени-отпорно Скопје*



Во случаи кога достапноста на природните ресурси, како дрва, риби и основни природни ресурси е намалена како директно влијание од климатските промени, можности за заработка на мажите се ограничени. Ова често доведува до присилна миграција на работна сила (мажите) и зголемување на обврските во домаќинството врз жени (да обезбедат храна и вода за децата и повозрасните, да се грижат за нивните потреби итн).

Маргинализираните заедници, особено жените врзани за своите домови каде што се грижат за помалку мобилни членови на семејството, со поголема веројатност страдаат и умираат од ефектите од катастрофи поврзани со климата, вклучително невремиња и поплави.

Нискиот социо-економски статус, небезбедните домови и условите на животната средина ги прават жените поранливи од поплави.

На земјоделските полиња, екстремни топлински настани и високи температури можат да предизвикаат прекумерна дехидрираност, главоболки, заболувања на бубрезите и топлотен удар кај изложените работници, кои најчесто се жени.

Извор Gender-transformative Climate Change Adaptation: Advancing Social Equity [Stockholm Environmental Institute] - <https://cdn.gca.org/assets/2019-11/GenderTransformativeClimateChangeAdaptation.pdf>



Во централна Африка, 90% од езерото Чад исчезнува (пресушува), номадските домородни групи се особено изложени на ризик, особено жените кои мораат да пешачат за да стигнат до вода.

Во сува сезона, мажите одат во градовите да работат и оставаат жените да се грижат за домот и заедницата.

Бидејќи сувите сезони стануваат подолги, жените работат понапорно за да се хранат и да се грижат за своите семејства без поддршка.

(<https://www.bbc.com/news/science-environment>)

Стапката на смртност при катастрофи е поголема за жените отколку кај мажите, што исто така може да биде условено од социјално утврдени разлики во ранливоста на мажите и жените.

По азиското цунами во 2004 година, Оксфам открил дека во некои села во Индонезија и некои делови од Индија, жените сочинуваат над 70% од жртвите. Во циклонот во 1991 година загинаа 140.000 луѓе во Бангладеш, 90% од нив биле жени и млади девојчиња (Оксфам, 2010)



## Фактори кои влијаат на ранливоста од климатските промени:

**Биолошки** - возраст, род, инвалидитет, здравје;

**Територијални или физички** - руралното население е посиромашно и поранливо од населението во урбаните центри;

**Економски** - сиромашните се повеќе изложени на ризици, затоа што имаат помалку ресурси и помалку можности за обновување;

**Социјални** - стилови на живот во семејството, дискриминација, достапност на образование, услуги, итн.;

**Познавање и информации** - вештини, како што се пливање, начини и можности за информирање, обука за прва помош, обуки за енергетска ефикасност, возење кола и слично;

**Политичко** – учество во одлучување и активно вклучување во носење на планови, акции одлуки поврзани со климатските промени, политичка моќ и социјално вклучување

Кога решенијата/мерките за климатските промени се однесуваат на различната ранливост на луѓето, тие се поефикасни и нивното влијание е одржливо и долготрајно.

Значителната родова разлика во заработката и продуктивноста, влијае врз способноста на жените да избираат, да ги инвестираат сопствените ресурси и да влијаат врз одлуките, со што тие остануваат најмногу изложени и беспомошни пред заканите од климатските промени и исклучени од општеството.



## Родови улоги во секторот земјоделство (1)

Родовата перспектива во секторот земјоделство е особено изразена, почнувајќи од родовата поделба на трудот (вертикална и хоризонтална во областа земјоделство), нееднаквиот пристап до продуктивните ресурси, можности, информативни системи, но и подлабоко во родовите стереотипи на улогите на жените и мажите во семејството и во делот на работењето, пристапот до образование, социјална заштита, банкарски услуги, поделба на сопственост (земјоделско земјиште) итн.



## Родови улоги во секторот земјоделство (2)

Климатските промени и нивните негативни ефекти влијаат на пристапот до вода за консумирање и вода за наводнување на земјоделските површини. Тоа е директно поврзано со женскиот труд во семејството – хигиена, готвење за домот или наводнување за одгледување на одредени видови култури – претежно во близина на домот

Поседувањето имот/земјиште е еден од позначајните проблеми во делот на земјоделството. Жените традиционално не стануваат наследници на имотот/земјоделската површина што резултира со нивна неможност да управуваат со финансиите.

\*во Македонија е карактеристично дека жените во земјоделството не се сопственици на земјиштето (според ФАО, само 16% од земјата е во сопственост на жени (податок од 2014 година)) и како резултат, тие малку учествуваат во одлучувањето.

Податоците на глобално ниво покажуваат дека жените се само 11% од сопствениците на земјоделските стопанства. Тоа оневозможува нивен пристап до банкарски услуги, заеми, кредити како би пристапиле до средства во насока на митигација или адаптација.

## Родови улоги во секторот земјоделство (3)

Во Европа во секторот земјоделие, доминантно е постарото население, од кое само 5% се жени помлади од 35 години. Скоро 40% од жените кои работат во земјоделието се над 65 години ( во споредба со 28% мажи).

\*Во Македонија, официјалните статистички податоци покажуваат дека мажите претставуваат 57% од работниците во земјоделските стопанства, додека останатите 43% се жени.

Грижата за зависни членови во семејството ги оневозможува жените да бидат поприсутни на пазарот на трудот, но, инфраструктурната (не)пристапност и оддалеченост на социјални, здравствени и образовни сервиси уште повеќе ја отежнува нивната работа во домот, поминувајќи долго време да се дојде до овие сервиси.

Жените традиционално се чувари на културното наследство и знаење за употреба на природните ресурси во здравствен третманот/ заздравувањето, готвењето итн.

Тие се повеќе се занимаваат со производство на зеленчук, но вклучени се и во производството на млечни производи, т.е. преработка на млечни производи и овошје и зеленчук.



## Родови улоги во секторот земјоделство (4)

Жените се помалку застапени во активности за искористување на природните ресурси, како што се шумарство, лов, риболов.

Образовната структура и пристапот до образование за руралните жени е значаен фактор во зајакнување на улогата на жената во земјоделството.

Во секторот земјоделство жените имаат генерално помала контрола на земјата и добитокот (сопственост), многу помалку користат подобрани семиња, помалку набавуваат поквалитетни ѓубрива, и помалку користат банкарски услуги како кредити и заеми, односно имаат помал удел во искористувањето на сервисите/мерките за проширување.

\*Во Македонија, жените повеќе од мажите се ангажирани во неплатени земјоделски активности, а нивните задачи обично се поврзани со садење, собирање, обработка и пакување; и помалку ја користат поддршката од пристап до информации и технологија (ФАО, 2011).

Земјоделството е еден од најважните економски сектори за во Македонија: земјоделството создава 10% од БДП (16% ако се смета целиот синџир на дејности поврзани со земјоделството) и во овој сектор се вработени 36% од работната сила во земјата.

## Генералната состојба на жените во РСМ

- Жените претставуваат само **39,6%** од формалната работна сила и значително придонесуваат со неплатена работа во семејството.
- Жените во руралните подрачја се соочуваат со тешкотии при учество во процесите за носење политики и одлуки на сите нивоа, и претставуваат само **30%** или помалку од сите вработени во општинските администрации.
- Во земјоделството, жените претставуваат **40%** од работниците во земјоделските стопанства, но многу почесто се вклучени во неплатените земјоделски активности и имаат задолженија како засејување/засадување при што се во допир со последиците од климатските промени, вклучително и со заканите за водните ресурси.
- Одговорностите на жените за готвење и чистење во домот ги прави поранливи на болести кои се пренесуваат преку водата и на загадувањето на изворите на вода, а природните катастрофи дополнително го зголемуваат товарот врз жените и девојчињата, кои најчесто се најмногу одговорни за обезбедување грижа, вода и храна за домаќинството.

Извор: <https://www.klimatskipromeni.mk/article/95#/index/main>

Автори: Елена Грозданова и Теодора Обрадовиќ Грнчаровска

## Родови улоги во секторот транспорт

- Во Република Северна Македонија уделот на транспортот во финалната потрошувачка на енергија во последните години постојано се зголемува.
- Во РСМ има над 400 илјади регистрирани автомобили со просечна старост од 18,7 години. Од нив над 80 % се постари од десет години, а речиси половината користат дизелски погон.

Политиките и мерките треба да бидат насочени кон зголемување на ефикасноста на возилата и електрификација на транспортот.





## Родови улоги во секторот транспорт (2)

Жените најчесто работат на послабо платени работни места и сектори и се лимитирани во пристапот до финансии и кредити за да можат да купат сопствен автомобил.

Жените почесто ги носат одлуките за транспорт врз основа на неговата безбедност, додека мажите го избираат начинот на транспорт врз основа на брзината.

Непостоењето на родово разделени податоци во секторот транспорт оневозможува изработка на детални анализи кои ќе покажат каква е состојбата со родовата еднаквост во оваа област

Жените имаат тенденција да патуваат на поодржлив начин од мажите - на пример, со користење на јавен превоз почесто од автомобилите.

Жените обично ги комбинираат домашните обврски (набавка на храна, готвење) и грижата за домашните (превоз на децата до училиште, болници како и грижа за повозрасните членови на семејството) но и обврските со вработувањето и социјалните обврски и обврски кон заедницата. А мобилноста на мажите воглавном е одредена од нивните одговорности да заработат приход и рекреација.

## Родови улоги во секторот транспорт (3)

---

Жените многу повеќе ги прифаќаат еколошките модели на мобилност (пешачење, возење велосипед)

Во руралните средини преовладува пешачењето бидејќи недостасува пристап до моторизирани средства (зависи од цена, растојание и други фактори). Додека мажите користат моторизиран транспорт и патуваат на подолги далечини до работните места.

Во урбаните средини жените повеќе користат јавен транспорт ( во однос на мажите) и затоа повеќе ги засега квалитетот, фреквенцијата и безбедноста на јавниот транспорт.

---

Во Европа поголем процент на мажите одлучуваат да возат автомобил, додека поголем процент на жените се одлучуваат да користат јавен транспорт.

Локалната самоуправа надлежна за јавниот транспорт на Лондон претставува пример за вклучување на родовата еднаквост при креирање главните политики и мерки.

Со цел да се создаде поефективен транспортен систем и да се овозможи град со простор за сите жители локалната самоуправа на јавниот транспорт во Лондон започнала со низа мерки и активности со цел да им овозможи подобра лична безбедност, поголема флексибилност како и пристапност и достапност на јавниот транспорт до жителите.

Целите на акционите планови, меѓу другото, е да ги задоволуваат различните потреби на корисниците, да гарантираат родова еднаквост и да ги вклучат луѓето со скромни економски приходи. Една од мерките е воведување на специјални билети со ниски цени за семејства и работници со скратено работно време, од кои најмногу се жени. Овие целни групи имаат придобивка од користењето на јавниот превоз наместо користење на приватен автомобил (Олдруп и Ромер Кристенсен, 2007).

На национално ниво, клучен чекор кон родово одговорен транспорт е вклучување на родовата еднаквост како една од целите на националната транспортна политика (како што е сторено во Шведска во 2010 година (Линдквист, 2011).)





## Родови улоги во секторот енергија (1)

Дефинирањето на родовите улоги во искористувањето на енергијата во домаќинствата претставува (меѓу другите аспекти) основа за увид во состојбата со цел креирање ефективни и ефикасни политики за ублажување на климатските промени.

Со цел разбирање и идентификување на различните потреби на жителите и домаќинствата потребни се податоци и родово базирани анализи основани на род по однос на искористување на енергија во домаќинствата (затоплување/ ладење на домовите, готвење, топла вода, перење итн.)



## Родови улоги во секторот енергија (2)

Помалку жени (од мажи) во сектор енергетика: инженери, вработени и на раководни позиции.

Жените имаат помалку финансиски ресурси да инвестираат во нови технологии.

Жените се поспремни да го жртвуваат своето време за да извршуваат обврски во домот кои би ги намалиле трошоците на енергија.

Во семејствата со традиционален родов карактер најчесто мажите одлучуваат кога и каков тип на апарати ќе се купат (користат), односно каков тип на енергија ќе се користи за загревање на домот.

И мажите и жените подеднакво сметаат дека мерките за енергетска ефикасност се добар начин за да се справат со енергетската сиромаштија. Мажите се подобро информирани и проактивни од жените за поставувањето вакви мерки, додека пак жените се позаинтересирани за заштедата од овие мерки.

## Родови улоги во секторот енергија (3)

Мажите имаат поголема потрошувачка на електрична енергија заради поголем интензитет на употреба, во согласност со дека жените и мажите имаат различни ставови кон потрошувачката и животната средина, а жените се повеќе спремни да вложат напори за заштеда на енергија.

Енергетската сиромаштија е најизразена кај жените кои живеат сами и се на возраст 65+ со фиксни примања.

Стапката на сиромаштија е поголема кај семејствата со самохрани мајки што се рефлектира во нивна енергетска сиромаштија. Тие треба да се особено таргетирани во националните напори за митигација и субвенции.

Мажите се главно одговорни за технички одлуки и инвестиции во топлинска изолација на домови, котли и инсталации со топла вода. Наспроти ова, жените ја преземаат одговорноста за зачувување на енергијата со тоа што ја намалуваат нивната употреба на електрични уреди, како што се машини за перење и машини за миење садови и го охрабруваат и остатокот од семејството да прават слично (Clancy and Roehr, 2003: 3).

---

# Мерки за ублажување или прилагодување кон климатските промени

Ублажувањето/спречувањето или „митигацијата“ на климатските промени значи првенствено намалување или спречување на емисиите на стакленички гасови и одржливо користење на природните ресурси. Ова значи употреба на нови технологии и обновливи извори на енергија, употреба на опрема што е енергетска поефикасна или промена во управувањето со енергијата и нејзината потрошувачка.

Мерките можат да бидат комплексни: од урбанистичко планирање на цели градови, до мали интервенции како замена на печки, замена на возило со возило со помали емисии на CO<sub>2</sub>, подобро управување на отпадот, одржлив развој во земјоделието и сточарството, до уредување на патеки за велосипеди и пешаци.

Прилагодувањето или “адаптацијата” кон климатските промени претставува процес на прилагодување кон реалната или очекуваната промена на клима и нејзините ефекти. Адаптацијата се обидува да ги намали или избегне штетите, односно да најде начини за искористување на постојните можности. Во некои природни системи, човечката интервенција може да го олесни прилагодувањето на очекуваната клима и нејзините ефекти“. (Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)).

Пример за предвидливо прилагодување може да биде кога еден земјоделец ќе одлучи да одгледува житарки на кои им треба помалку вода, знаејќи дека климата во иднина ќе стане сè посува.

Пример пак за планирано прилагодување може да биде во форма на воведување промени кај правилата за градба, со цел новите згради да бидат одржливи на потоплата клима.



Аспекти кои треба да се земат во предвид при донесување на одлука и креирање на политики, акциони планови и мерки (за намалување или прилагодување кон климатските промени)

- ❖ Влијанијата од последиците од климатските промени врз мажите и жените;
- ❖ Допринос кон климатските промени;
- ❖ Различни способности за ублажување на климатските промени на индивидуално ниво;
- ❖ Перцепции и ставови кон климатските промени;
- ❖ Влијанија на предложените/спроведените политики и мерки врз мажите и жените;
- ❖ Родово учество во донесување на одлуки.

Од клучно значење е потребите, перспективите и идеите на жените, како и на мажите, да бидат вклучени во климатските активности за да креираат праведни, ефикасни и одржливи решенија.

Жените (особено во руралните делови) ги имаат искусено последиците од климатските промени и нивното знаење и експертиза придонесуваат во голема мера да се изгради отпорност на климатските влијанија и да се намалат емисиите на стакленичките гасови.



**„После дождот (Сведоштва за климатските промени)” (2013) е краток документарен филм чија тема се жените и климатските промени (интервју со режисерката <https://slowfood.mk>)**

## Вежба за идентификација на родови улоги во приоритетните сектори за климатските промени

- 1 Одберете сектор**
- 2** Ве молиме наведете една/две родови улоги на жените/мажите во секторот кој ќе го одберете согласно Вашите познавања за состојбата во Општината.
- 3** Дефинирајте мерка за справување со климатските промени (ублажување/прилагодување)
- 4** Ве молиме објаснете родови улоги ќе бидат земени во предвид при формирање на мерките за намалување или адаптација кон климатските промени

### **Пример 1:**

Податокот дека 16% на жени се сопственици на имот, треба да биде земен во предвид при дефинирање на услови во Повик за субвенционирање на домаќинства за набавка на инвентори како и при барање на потребна документација

### **Пример 2:**

Податокот дека голем број на жени и мајки користат велосипед за движење низ градот, треба да биде земен во предвид при дефинирање на велосипедските патеки и паркинг места за велосипеди пред болници, училишта, градинки.



## Пример за родово одговорни мерки во сектор земјоделие

**Предизвик/ проблем:** Појава на инсекти на јаболката во Ресен во пролет/лето 2020 и намален род

**Последица од климатски промени:** зголемени температури и влажност на воздухот во февруари и март

**Цел:** Преку воведување на мерки за ублажување на сегашните состојби и адаптација кон климатските промени да се зголеми производството и да се зголеми квалитетот на продуктите (јаболката) со цел добивање поголема пазарна цена





| Мерки/Активности                                                          | Родово одговорна анализа                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | Индикатори                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|---------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>Анализа на проблемот (преку дистрибуција на прашалник и интервјуа)</p> | <p>Прашалникот ќе биде подготвен на начин кој ќе ги вклучи подеднакво мажите и жените како сопственици на јаболковите насади:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Број на сопствениците на посадите на јаболка ( % на мажи и жени), нивното искуство во овој сектор( дејност);</li> <li>▪ Големина на насад (број на дрва, старост, години на род)</li> <li>▪ Проценка на очекуваните загуби (поделени на мажите и жените како сопственици);</li> <li>▪ Досегашен начин/приод на одгледување и мерки кои ги преземале (тип на пестицид, време кога се аплицира, количина и начин, технологија која ја користат и сл.).</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>- % на интервјуирани мажи/жени сопственици на јаболковите насади;</li> <li>- - % на учество на мажите и жените во одговор на прашалникот;</li> <li>- % на уништени јаболкови насади кај сопствениците (од машки и женски род);</li> <li>- Номинални и процентуални загуби од појавата на инсекти на годишниот приход на јаболковите насади;</li> </ul> |

| Мерки/Активности                                                                                                                                                                            | Родово одговорна анализа                                                                                                                                | Индикатори                                                                                                                                                                                |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>Спроведување на обуки за користење на најдобри техники за заштита на овошките од инсектициди</p> <p>Еднаков пристап на сопствениците до информациите од обуката (на различни јазици)</p> | <p>Подеднаков пристап на мажите и жените сопственици на јаболковите насади преку доставување на информациите подеднакво достапни за сите подеднакво</p> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• % на учество на мажите и жените во обуките</li> <li>• % на мажи и жени сопственици кои се спремни да ги прифатат најновите технологии</li> </ul> |